

УДК 343.77

DOI 10.32782/2523-4269-2025-91-62-70

Дудоров Олександр Олексійович,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права
навчально-наукового інституту права

(Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4860-0681>**Мовчан Роман Олександрович,**

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
(Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПОСЯГАНЬ НА ДОВКІЛЛЯ У КОНТЕКСТІ ACQUIS ЄС¹

Статтю присвячено визначенню перспектив імплементації Директиви (ЄС) 2024/1203 Європейського Парламенту та Ради від 11 квітня 2024 року про захист довкілля за допомогою кримінального права, яка заміняє Директиви 2008/99/ЄС та 2009/123/ЄС, у кримінальне законодавство України щодо криміналізації посягань на довкілля. Здійснено порівняльний аналіз тих положень цього новітнього міжнародно-правового акта, чинного Кримінального кодексу України та проекту нового Кримінального кодексу України, в яких йдеться про забруднення довкілля.

Ключові слова: кримінальні правопорушення проти довкілля, криміналізація, європейське кримінальне право, забруднення, відходи, небезпечні речовини, делікти створення небезпеки.

Постановка проблеми. Враховуючи європейську ідентичність Українського народу, наша держава на найвищому (конституційному) рівні закріпила засадничі положення про незворотність свого європейського курсу. Навіть тривала і широкомасштабна збройна агресія з боку РФ не змусила Україну відмовитися від обраного стратегічного європейського напрямку розвитку. Ба більше: вже під час повномасштабної війни було ухвалено два історичні рішення – спочатку (23 червня 2022 р.) про надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу (далі – ЄС), а згодом (14 грудня 2023 р.) – про початок переговорів щодо вступу України до ЄС, які офіційно розпочалися 25 червня 2024 р.

При цьому добре відомо, що однією з необхідних умов завершення процесу приєднання будь-якої країни до ЄС є впровадження у національну правову систему *acquis communautaire* – актів законодавства ЄС. З огляду на глобальний і системний характер

екологічних проблем сьогодення не повинен дивувати той факт, що значна частина відповідних актів загальноєвропейського законодавства стосується охорони довкілля, боротьби зі змінами клімату, впровадження низьковуглецевої, високотехнологічної, ресурсозберігаючої економіки [1, с. 26]. Серйозне піклування європейської спільноти про стійкість і захист довкілля привело до безпрецедентного регуляторного результату на рівні ЄС та, як наслідок, до того, що країни ЄС є визнаними міжнародними лідерами у розглядуваній сфері [2]. Щоправда, попри відзначену високу ефективність вжитих у ЄС екологічних заходів, ще у Директиві (ЄС) 2008/99/ЄС із застосування кримінального права для захисту довкілля зазначалося, що, з одного боку, ефективний захист довкілля може бути досягнутий лише за наявності дієвого механізму його кримінально-правової охорони, а з іншого, визнавалась низька результативність такого механізму, яка пояснювалась, зокрема, відсутністю узгодженої політики щодо цього [3].

Першим кроком для усунення відповідної неузгодженості стало прийняття у 2008 р. згаданої Директиви (ЄС) 2008/99/ЄС, в якій був наведений

¹ Статтю підготовлено в межах виконання проекту Національного фонду досліджень України 0122U000803 «Підвищення ефективності кримінально-правової охорони довкілля в Україні: теоретико-прикладні засади».

перелік посягань на довкілля, які мали б криміналізувати країни-члени ЄС, визначено санкції за вчинення таких посягань тощо. З часом представники європейської спільноти усвідомили, що наведений у Директиві 2008/99/ЄС перелік екологічних злочинів потребує перегляду і доповнення вказівками на додаткові діяння; відповідні санкції повинні стати суворішими; ефективність виявлення, розслідування, судового переслідування та винесення вироків за екологічні злочини має бути підвищена. Можемо припустити, що до формулювання такого висновку не в останню чергу спонукала та обставина, що кількість успішно розглянутих у країнах-членах ЄС справ відповідної категорії залишалася стабільно низькою, а це робило екологічні злочини відносно «безпечним» способом фінансування злочинної діяльності. У сукупності зазначені фактори виступили каталізаторами того, що вже у грудні 2021 р. Європейська комісія оприлюднила довгоочікувану пропозицію щодо переробленої Директиви про екологічні злочини (ECD), спрямованої на посилення імплементації екологічного законодавства ЄС у спосіб подальшої гармонізації екологічного кримінального права в декількох країнах. Нарешті у 2024 р., після двох років складних переговорів, був ухвалений новий стратегічний і комплексний документ у розглядуваній сфері – Директива (ЄС) 2024/1203 Європейського Парламенту та Ради від 11 квітня 2024 р. про захист довкілля за допомогою кримінального права, яка заміняє Директиви 2008/99/ЄС та 2009/123/ЄС [4] (далі – Директива (ЄС) 2024/1203).

Як слушно зазначає К. Задоя, з-поміж джерел вторинного права ЄС найбільший вплив на національне кримінальне право держав-членів справляють джерела кримінального права ЄС, які містять положення про мінімальні правила щодо визначення кримінальних злочинів і санкцій [5, с. 684]. Саме такі мінімальні правила у сфері захисту довкілля встановлює Директива (ЄС) 2024/1203. У ній зазначається, що вона адресована державам-членам ЄС, які повинні ввести в дію закони, підзаконні акти та адміністративні положення, необхідні для її виконання, не пізніше 21 травня 2026 р. (ч. 1 ст. 28, ст. 30).

Водночас не викликає сумнівів те, що приписи цього новітнього міжнародно-правового документа вже сьогодні мають поступово і кваліфіковано імплементуватись у правову систему України, яка, як про це зазначалося вище, декларує євроінтеграційні прагнення. При цьому особливо варто підкреслити те, що в нашій країні положення досліджуваної Директиви мають враховуватися не лише парламентаріями під час удосконалення чинного Кримінального кодексу України, але й робочою групою з питань реформування кримінального права, яка завершує свою надскладну роботу з підготовки проекту нового Кримінального кодексу України (далі – КК України та проект КК, відповідно). Законірно постає питання про те, яких змін має зазнати як чинне, так і проєктоване національне кримінальне законодавство у зв'язку з ухваленням Директиви (ЄС) 2024/1203. Потребою отримання науково обґрунтованої відповіді на це злободенне питання зумовлено написання статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед представників вітчизняної кримінально-правової науки найбільш вагомий внесок у розроблення вибраної проблематики зробили такі науковці, як О. Бринзанська, К. Задоя, Г. Логвинський, Н. Орловська, Д. Росохата, Т. Сироїд, Л. Тимофєєва, Ю. Турлова, Ю. Фідра.

Водночас варто зазначити, що більшість праць названих авторів була присвячена загальній характеристиці Директиви (ЄС) 2024/1203 – без «прив'язки» до національного контексту. Крім того, комплексних досліджень, присвячених питанням приведення КК України і проєкту КК відповідно до положень Директиви (ЄС) 2024/1203, сьогодні бракує.

З огляду на об'ємність і складність аналізованого документа метою статті є визначення перспектив його імплементації в кримінальне законодавство України саме й тільки в частині криміналізації посягань на довкілля (з наголосом на забруднення останнього).

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши текст Директиви (ЄС) 2024/1203, Ю. Фідра слушно констатувала, що у відповідь на зростання екологічної злочинної діяльності цей акт істотно розширив наявний каталог кримінальних правопорушень проти довкілля [6, с. 440]. Такий крок розробників аналізованого документа був цілком усвідомленим, адже у п. 5 і п. 6 його Преамбули прямо зазначається, що список екологічних злочинів, передбачений раніше чинною Директивою 2008/99/ЄС, потребував перегляду, тому держави-члени повинні криміналізувати нові форми протиправної поведінки. У ст. 3 Директиви (ЄС) 2024/1203 наводиться конкретний перелік діянь, які мають бути криміналізовані або лише у разі їх умисного вчинення (ч. 2 та ч. 3), або навіть у разі їх скоєння щонайменше із серйозною недбалістю (ч. 4). В окремих європейських правових джерелах ці діяння пропонуються розділити на п'ять категорій: 1) забруднення та шкода довкіллю; 2) неналежне поводження з відходами; 3) захист видів і середовищ існування; 4) зловживання небезпечними речовинами та продуктами; 5) неналежна експлуатація природних ресурсів [7].

Вивчивши об'ємний список відповідних діянь, Л. Тимофєєва звернула увагу на те, що Директива (ЄС) 2024/1203 має багато бланкетних норм у контексті формулювання діянь, які потрібно криміналізувати. Ці норми відсилають до регламентів, які, своєю чергою, регулюють певні відносини. Як відповідні приклади дослідниця наводить вимоги криміналізації діянь, вчинення яких: 1) обмежено відповідно до Регламенту (ЄС) № 1907/2006 ЄП і Ради (Регламент націлений на регулювання виробництва, надання на ринку і використання хімічних речовин та хімічної продукції в зоні ЄС) (п. п. (i), (ii) ст. 3 Директиви); 2) не відповідають Регламенту (ЄС) № 1107/2009 ЄП та Ради (п. (iii) ст. 3 Директиви) (Регламент встановлює правила надання дозволів на засоби захисту рослин у комерційній формі та на їх введення в обіг, використання і контроль); 3) не відповідають Регламенту (ЄС) № 528/2012 ЄП та Ради (п. (iv) ст. 3 Директиви) (Регламент спрямований на поліпшення функціонування ринку біоцидів продукції в ЄС, забезпечуючи високий рівень захисту людей і довкілля); 4) не відповідають Регламенту (ЄС) № 1272/2008 ЄП та Ради (п. (v) ст. 3 Директиви) (мета Регламенту – забезпечити високий рівень захисту здоров'я людини та довкілля); 5) заборонено згідно з Додатком I до Регламенту (ЄС) 2019/1021 (метою Регламенту є захист здоров'я людини та довкілля від стійких органічних забруднювачів) (п. (vi) ст. 3 Директиви) та інші [8, с. 265].

Л. Тимофєєва, звісно, має рацію, коли зауважує, що така велика кількість нормативних актів у сфері охорони довкілля значно ускладнює їх пошук і розуміння відповідних положень, особливо з урахуванням того, що національне законодавство у розглядуваній

царині теж має велику кількість законів і підзаконних актів [8, с. 265]. Водночас доводиться констатувати, що з огляду на імперативний характер приписів Директиви (ЄС) 2024/1203 українському законодавцю, вочевидь, доведеться дещо відійти від усталених канонів нормотворчості щодо побудови заборонних норм Особливої (за проектом КК – Спеціальної) частини з бланкетними диспозиціями і в певний спосіб вказувати на те, що порушення приписів відповідних регламентів ЄС є кримінально караними діями.

Цей «проєвропейський» нюанс (тренд) правотворчості був усвідомлений і реалізований авторами проєкту КК. Знаковим вважаємо те, що згаданий прийом використаний саме під час конструювання норм, присвячених регламентації кримінальної відповідальності за посягання на довкілля. Так, розкриваючи на початку розділу 5.3 Спеціальної частини проєкту КК «Кримінальні правопорушення проти безпеки довкілля» зміст уживаного в ньому термінологічного звороту «небезпечна для довкілля речовина» (ст. 5.3.1), укладачі проєкту КК зазначають, що нею є ртуть, радіоактивна, озоноруйнівна чи фтормісна речовина, а також (що важливо) самостійна, у суміші чи виробі речовина, обіг якої обмежено чи заборонено відповідно до: а) Розділу VIII та Додатку XVII до Регламенту (ЄС) № 1907/2006 ЄП та Ради; б) Розділу VII Регламенту (ЄС) № 1907/2006; в) Регламенту (ЄС) № 1107/2009 ЄП та Ради; г) Регламенту (ЄС) № 528/2012 ЄП та Ради; д) Регламенту (ЄС) № 1272/2008 ЄП та Ради; е) Додатку I до Регламенту (ЄС) 2019/1021 ЄП та Ради. Далі ж у згаданому розділі проєкту КК лаконічно передбачено, що кримінально караними є виготовлення чи вироблення, переміщення, зберігання або випуск на ринок відповідних небезпечних для довкілля речовин, що створило реальну небезпеку спричинення смерті людини, тяжкої шкоди здоров'ю, тяжкої майнової шкоди або тяжкої шкоди довкіл्लю або спричинило тяжку шкоду здоров'ю, тяжку майнову шкоду або тяжку шкоду довкіл्लю (ст. 5.3.15, 5.3.16, 5.3.17 проєкту КК, відповідно) [9]. У подібний спосіб, який певною мірою спрощує викладення нормативного матеріалу, розробники проєкту КК вирішили і питання унормування відповідальності за передбачене п. «г» Директиви (ЄС) 2024/1203 незаконне поводження щодо інвазивних чужорідних біологічних видів. Так, у ст. ст. 5.3.18–5.3.20 міститься пряма вказівка на те, що за цими нормами карається поведінка особи, яка на порушення Регламенту (ЄС) № 1143/2014 ЄП та Ради вчинила описані далі дії з інвазивним чужорідним біологічним видом [9].

Через призму аналізу і деяких інших діянь, вимогу щодо криміналізації яких містить Директива (ЄС) 2024/1203, необхідно підтримати розробників проєкту КК, які, по-перше, замість наявних у КК України чотирьох норм про забруднення окремих видів природних ресурсів (землі, повітря, води) (ст. ст. 239, 241–243) передбачили універсальні норми про забруднення довкілля (ст. ст. 5.3.6–5.3.8); по-друге, передбачили відповідальність за забруднення довкілля не лише речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, але й внаслідок надходження у довкілля енергії. Щоправда, враховуючи положення п. «а» ч. 2 ст. 3 Директиви (ЄС) 2024/1203, у цьому разі маємо вказати на можливість забруднення довкілля іонізуючим випромінюванням.

Традиційно для *Acquis* ЄС у розглядуваній Директиві надзвичайно ретельно регламентується питання відповідальності за незаконне поводження з відходами.

Зокрема, у Директиві (ЄС) 2024/1203 міститься вимога щодо криміналізації збирання, транспортування або оброблення відходів, нагляду за цією діяльністю, а також подальшого догляду за звалищами, включно з діями, вчиненими торговцем або брокером. Якщо ж ми звернемося до ст. 268 КК України (знаходиться сьогодні поза межами розділу VIII його Особливої частини КК), то побачимо, що в ній передбачено відповідальність лише за такі дії, як ввезення на територію України чи транзит через її територію відходів або вторинної сировини без належного дозволу, звідки випливає необхідність доповнення цієї норми щонайменше вказівкою і на інші дії, перераховані у Директиві (ЄС) 2024/1203.

Пропонований підхід частково реалізований у ст. ст. 5.3.9–5.3.11 проєкту КК, в яких фігурує значно ширший (порівняно зі ст. 268 КК України) перелік діянь з відходами або вторинною сировиною, який максимально корелюється з приписами аналізованого акта ЄС. Зокрема, у цих нормах йдеться про поведінку особи, яка: 1) збирала; 2) ввезла на територію України; 3) перемішувала транзитом через територію України; 4) зберігала; 5) захоронила; 6) утилізувала; 7) відновлювала місце утилізації відходів чи вторинної сировини; 8) або здійснювала щодо відходів чи вторинної сировини дилерську, брокерську чи наглядову діяльність [9].

Водночас постає питання про те, чи охоплюється цими формулюваннями передбачене Директивою (ЄС) 2024/1203 незаконне «транспортування» (за термінологією Закону України «Про управління відходами» – перевезення) відходів (не переміщення транзитом). На нашу думку, відповідь на поставлене питання є негативною, що свідчить про необхідність уточнення відповідного переліку діянь за рахунок варіативної вказівки на транспортування. На користь такої пропозиції свідчить і досвід багатьох інших європейських країн, в яких до переліку незаконних дій з відходами: 1) майже завжди включається і транспортування; 2) нерідко додаються ще й незаконні збут та керування відходами (ст. 181-б КК Австрії, ст. 262 КК Андорри, низка статей (153-б, 153-с тощо) КК Болгарії, ст. 328 КК Іспанії, ст. 452-4 КК Італії, ст. 183 КК Польщі, ст. 302 КК Словаччини, ст. 331 КК Словенії, розд. I гла. 48 КК Фінляндії, §326 КК ФРН, ст. 196 КК Хорватії, ст. 298 КК Чехії).

Директива (ЄС) 2024/1203 вимагає криміналізувати такі не передбачені ані чинним, ані проєктованим національним законодавством України дії, як: переробка суден, що підпадає під дію Регламенту (ЄС) № 1257/2013, якщо такий акт не відповідає вимогам ст. 6 (2) (а) цього Регламенту (п. «h»); будівництво, експлуатація, демонтаж і закриття певних установок, якщо така поведінка підпадає під дію відповідних Директив (п. «к» та п. «l»); придбання, володіння, продаж або пропозиція для продажу зразка або зразків певних видів дикої флори або фауни, торгівля ними, їх експорт та імпорт (п. «n», п. «o») (уточнимо, що відповідальність за передбачені цими ж пунктами «вбивство» та «знищення» передбачається як КК України, так і проєктом КК); розміщення або надання на ринку Союзу або експорт з ринку Союзу великої рогатої худоби, какао, кави, олійної пальми, каучуку, сої та деревини або певних продуктів, виготовлених з них (п. «r»). Водночас у цьому контексті варто звернути увагу на таке.

По-перше, в КК України міститься ст. 201-1, якою передбачено відповідальність за контрабанду певних лісоматеріалів і цінних порід дерев.

По-друге, фахівці відзначають, що ст. 3 Директиви (ЄС) 2024/1203 вимагає криміналізувати таке діяння, як розміщення або надання на ринку Союзу чи експорт з ринку Союзу відповідних товарів або відповідних продуктів, а не зберігання дерев, чагарників або деревини без документів [8, с. 266–267], кримінальну відповідальність за яке пропонувалося встановити проектом Закону «Про внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо вдосконалення відповідальності за правопорушення у сфері лісокористування та протидії незаконному обігу деревини» (від 1 вересня 2023 р. № 9665). Як відомо, цей законопроект, хоч і підтриманий Верховною Радою України (10 жовтня 2024 р.), проте з низки причини не був підписаний Президентом України.

Директива (ЄС) 2024/1203 також вимагає криміналізувати будь-які дії, які спричиняють погіршення стану середовища проживання в охоронюваній території або порушення видів тварин, перелічених у Додатку II (а) до Директиви 92/43/ЄЕС, у межах охоронюваної території у значенні ст. 6 (2) цієї Директиви (п. «q»); виробництво, розміщення на ринку, імпорт, експорт, використання або випуск фторованих парникових газів окремо або в сумішах, або виробництво, розміщення на ринку, імпорт, експорт або використання продуктів і обладнання та їхніх частин, які містять фторовані парникові гази або функціонування яких залежить від таких газів, або введення в експлуатацію таких продуктів та обладнання (п. «b»). Необхідність криміналізації цього діяння європейські правники пояснюють тим, що фторвмісні гази потенційно навіть більш шкідливі, ніж вуглекислий газ, а тому відтепер підпадають під суворі обмеження, спрямовані на запобігання їх впливу на зміну клімату [11].

Загалом аналогічні дії забороняються і щодо речовин, які руйнують озоновий шар (п. «s»), що вказує на необхідність не лише доповнення КК України, але й відповідного редагування проекту КК, в якому йдеться лише про такі дії з озоноруйнівними речовинами, сумішами, виробами, які їх містять (вони визнаються різновидом небезпечних для довкілля речовин), як виготовлення, вироблення, переміщення, зберігання і випуск на ринок (ст. ст. 5.3.15–5.3.17) [9]. Водночас вказівка на згадані у Директиві (ЄС) 2024/1203 імпорт, експорт і використання відповідних предметів поки що відсутня.

Визначившись із тим, які посягання на довкілля вимагає криміналізувати Директива (ЄС) 2024/1203, далі з'ясуємо питання, які ознаки, на думку розробників цього документа, у відповідних складах злочинів мають виступати криміноутворювальними. Л. Тимофєєва висловлює думку про те, що основним нововведенням Директиви (ЄС) 2024/1203 є передбачена нею необхідність криміналізувати деякі діяння проти довкілля, вчинені через необережність [8, с. 263]. Погоджуючись із такою тезою, уточнимо, що це положення навряд чи може розцінюватись саме як нововведення Директиви (ЄС) 2024/1203, адже й приписи Директиви 2008/99/ЄС містили вимогу щодо криміналізації окремих різновидів порушень екологічного законодавства, вчинених із грубої недбалості (п. 7 Преамбули, ст. 3). При цьому, на відміну від своєї попередниці, Директива (ЄС) 2024/1203 містить загальні вимоги стосовно того, що кримінальна відповідальність за діяння, вчинені з грубої недбалості, має наставати за умови, якщо вони спричиняють смерть або серйозні тілесні ушкодження

людей; спричиняють значну шкоду або значний ризик значної шкоди довкіллю; або іншим чином вважаються особливо шкідливими для довкілля (п. 9 Преамбули). У ст. 4 наведено вичерпний перелік посягань, які в державах-членах ЄС мають визнаватися кримінально протиправними навіть за умови їх вчинення з грубої недбалості (діяння, зазначені в п. п. (a) – (d), (f) і (g), (i) – (q), (r) (ii), (s) і (t) §2 Директиви).

З одного боку, норми КК України (ст. ст. 239, 241–243), в яких описані деякі з діянь, перерахованих у згаданих положеннях Директиви, допускають відповідальність і за прояви необережних діянь. З іншого, на відміну від багатьох європейських країн, у чинному кримінальному законодавстві України відповідальність за умисні та необережні прояви заподіяння шкоди довкіллю уніфікована, що неодноразово критикувалось як авторами цих рядків [12, с. 92–125], так й іншими українськими дослідниками. Зрештою релевантний європейський досвід і зауваження науковців були частково враховані розробниками проекту КК, які у межах його розд. 5.3 диференціювали відповідальність за умисні та необережні прояви посягань на екологічну безпеку, що заподіяли тяжку шкоду. Вітаючи такий підхід, водночас зауважимо, що в більшості європейських країн менш сувору відповідальність настає за необережне заподіяння забрудненням фактично будь-якої шкоди довкіллю, а не лише тяжкої, як це пропонується в проекті КК. Видається, що й цей зарубіжний досвід є таким, що заслуговує на його впровадження у національну правову систему.

У п. 7 Преамбули Директиви (ЄС) 2024/1203 зазначається, що невиконання юридичного зобов'язання вжити заходів може мати такі ж негативні наслідки для довкілля та здоров'я людини, як і активна поведінка. Тож там, де це можливо, визначення кримінальних правопорушень має охоплювати як дії, так і бездіяльність. Маємо зазначити, що відповідні положення як чинного, так і проектного вітчизняного кримінального законодавства вже узгоджуються з викладеною вимогою. Зокрема, якщо ми проаналізуємо норми КК України, присвячені регламентації відповідальності за забруднення окремих різновидів природних ресурсів (вже згадані ст. ст. 239, 241–243), то помітимо, що в усіх їхніх частинах других з відсилкою до частин перших вживається формулювання «ті самі діяння», що засвідчує, що ними (формулюваннями) охоплюються як дії, так і прояви бездіяльності. Зважаючи на зміст термінів, використаних у релевантних приписах проекту КК (забруднення, порушення правил тощо), констатуємо, що така можливість передбачається й ними.

Ще однією пов'язаною з криміналізацією вимогою, передбаченою Директивою (ЄС) 2024/1203, є те, що для того, щоб вважатись екологічним кримінальним правопорушенням, діяння має бути незаконним. Далі в аналізованому документі розтлумачується: для того щоб бути незаконним, діяння повинне порушувати законодавство Союзу, яке сприяє досягненню однієї з цілей політики Союзу щодо довкілля, як викладено у ст. 191 (1) ДФЕС (TFEU), незалежно від правової основи відповідного закону, яка може включати, наприклад, ст. ст. 91, 114, 168 або 192 ДФЕС TFEU, або воно повинне порушувати закони, правила чи адміністративні положення держави-члена або рішення, прийняті компетентним органом держави-члена, які вводять у дію цей закон Союзу (п. 9 Преамбули).

У контексті цієї директивної вимоги варто пригадати, що норми КК України передбачають відповідальність

лише за таке забруднення окремих різновидів природних ресурсів (землі, повітря, води), яке стало наслідком порушення спеціальних правил. Наприклад, у ст. ст. 5.3.9–5.3.11 проєкту КК прямо зазначається, що умовою визнання поведінки з відходами або вторинною сировиною кримінально протиправним є те, що особа, яка його вчинила, діяла незаконно. Крім того, зміст, який у вітчизняній кримінально-правовій науці та на практиці традиційно вкладається у поняття «незаконний», дає змогу визнавати таким і діяння, вчинене з дозволу, виданого компетентним органом держави-члена, якщо цей дозвіл було отримано у спосіб шахрайства, корупції, вимагання чи примусу (йдеться про вимогу, передбачену п. 10 Преамбули Директиви (ЄС) 2024/1203).

Отже, у цій частині як чинне, так і проєктоване кримінальне законодавство України змін не потребує.

У п. 13 Преамбули Директиви (ЄС) 2024/1203 зазначається, що деякі з правопорушень, елементи яких визначені в цій Директиві, включають якісний поріг, який має бути досягнутий для того, щоб діяння було визнано кримінальним правопорушенням, а саме те, що діяння спричинило смерть або серйозне ушкодження фізичної особи або значну шкоду якості повітря, води чи ґрунту, або екосистемі, тваринам чи рослинам. Щоб якомога повніше захистити довкілля, цей поріг якості пропонується розуміти в широкому сенсі, включно зі значною шкодою фауні та флорі, середовищам існування, послугами, що надаються природними ресурсами та екосистемами, а також функціями екосистем.

У своїх попередніх публікаціях автори цих рядків дійшли висновку про безпідставність характерної для чинного КК України побудови некваліфікованих складів забруднення окремих елементів довкілля як деліктів створення небезпеки. Зокрема, нами доводилось, що подібне конструювання, не сприяючи розмежуванню злочинної (кримінально протиправної) і незлочинної поведінки, нерідко призводить на практиці до того, що близькі за змістом діяння, які спричиняють фактично однакові суспільно небезпечні наслідки довкіл्लю, в одних випадках кваліфікуються як кримінальні, а в інших – як адміністративні правопорушення. З огляду на це вказувалось на необхідність викладення відповідних норм у нових редакціях, у яких замість жививаного нині формулювання «створення загрози для життя, здоров'я людей чи довкілля» має фігурувати вказівка на конкретні та формалізовані наслідки у вигляді «легкого тілесного ушкодження одному чи декільком потерпілим, або середньої тяжкості тілесного ушкодження одному потерпілому, або істотної шкоди» [13, с. 120–130].

Однак у Директиві (ЄС) 2024/1203 імперативно вказується на те, що окремі посягання на довкілля мають визнаватися кримінально караними не лише за умови завдання реальної шкоди, але й у разі створення небезпеки завдання значної шкоди довкіл्लю. Зокрема, ця вимога поширюється на такі діяння, як введення в довкілля різних форм енергії, а також розміщення на ринку, в порушення заборони чи іншої вимоги, спрямованої на захист довкілля, продукту, використання якого в ширшому масштабі призводить до викиду або введення значної кількості матеріалів або речовин, енергії або іонізуючого випромінювання в повітря, ґрунт або воду (п. 15, п. 17 Преамбули).

Як вже зазначалось, у Директиві (ЄС) 2024/1203, велика увага звертається на питання кримінально-правової протидії незаконному поводженню з відходами.

Щодо цього у п. 18 Преамбули зазначається, що незаконний збір, транспортування та оброблення відходів, а також відсутність нагляду за цією діяльністю та подальшим доглядом за звалищами, включно з діями, вжитими як торговцем чи брокером, можуть призвести до руйнівних наслідків для довкілля та здоров'я людей. Такі наслідки можуть бути спричинені незаконною поведінкою, яка стосується шкідливих відходів фармацевтичних препаратів, ліків, зокрема компонентів для виробництва ліків, хімічних речовин, відходів, що містять кислоти чи основи, або відходів, що містять токсини, важкі метали, масла, жири, відходи електричного та електронного обладнання, транспортних засобів, що вийшли з ладу, або пластикових відходів. З огляду на відзначену у Директиві підвищену шкідливість для довкілля незаконного поводження саме з *небезпечними* відходами у цьому акті вказується на необхідність застосування диференційованого підходу щодо криміналізації поведінки з відходами: якщо незаконне поводження з *небезпечними* відходами має визнаватися кримінально протиправним навіть тоді, коли їхня кількість була *незначною*, то незаконне поводження з іншими (*не небезпечними*) відходами повинне тягнути кримінальну відповідальність лише за умови, що такі діяння завдали або могли завдати *значної шкоди* довкіл्लю чи здоров'ю людини.

На відміну від відбитого у Директиві (ЄС) 2024/1203 диференційованого, у чинному та проєктованому кримінальному законодавстві України застосовується уніфікований підхід, згідно з яким кримінально караними визнаються певні дії (про них йшлося вище) з будь-якими відходами. Водночас і в КК України, й особливо у проєкті КК «небезпечність» окремих видів відходів все ж таки врахована. Однак це зроблено в контексті не криміналізації, а диференціації кримінальної відповідальності за незаконне поводження з відходами. Так, у проєкті КК незаконне поводження з небезпечними відходами, визначеними у ст. 3 (2) Директиви 2008/98/ЄС ЄП та Ради, хоч і визнається кримінально протиправним за таких саме умов, що й незаконне поводження з іншими (*не небезпечними*) відходами (створення цими діяннями реальної небезпеки спричинення смерті людини, тяжкої шкоди здоров'ю, тяжкої майнової шкоди або тяжкої шкоди довкіл्लю), відповідальність за ці діяння є посиленою (п. 1 ст. 5.3.2) [9]. Аналогічним чином відповідальність за ці діяння диференційована в чинному КК України (ч. 1 та ч. 2 ст. 268). Однак ще раз підкреслимо, що Директива (ЄС) 2024/1203 не рекомендує, а вимагає враховувати небезпечність відходів саме на етапі криміналізації. З огляду на це пропонуємо розробникам проєкту КК розглянути можливість визнання кримінально караним незаконного поводження з небезпечними відходами або вторинною сировиною незалежно від їхнього розміру і наслідків цих діянь (формальний склад).

До речі, у Директиві (ЄС) 2024/1203 вимагається враховувати небезпечність відповідних речовин (матеріалів) і під час криміналізації деяких інших екологічних деліктів. Зокрема, у п. 22 Преамбули зазначається: якщо діяння є кримінальним правопорушенням згідно з цією Директивою лише за умови, що воно стосується кількості, яка не є незначною та відповідає перевищенню нормативного порогу, значення чи іншого обов'язкового параметра, то під час оцінювання того, чи було перевищено цей поріг, значення чи інший параметр, повинна братись до уваги, зокрема, небезпека та токсичність матеріалу чи речовини, оскільки чим більш

небезпечний або токсичний матеріал чи речовина, тим вищий цей поріг, значення або інший параметр, і в разі особливо небезпечних і токсичних речовин або матеріалів навіть дуже мала кількість може завдати значної шкоди довкіллю або здоров'ю людини.

Свого часу, проаналізувавши чинне вітчизняне кримінальне законодавство, один з авторів цих рядків дійшов висновку про те, що *екологічна* небезпечність відповідних речовин найкраще врахована у різноманітних методиках, якими закріплюється порядок визначення *матеріальної* шкоди від забруднення окремих різновидів природних ресурсів [14, с. 555]. Наприклад, на підставі вивчення положень Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства, стверджувалося, що вирахована згідно з нею матеріальна шкода цілком може вважатись об'єктивним відображенням завданої шкоди довкіллю, адже вона з-поміж іншого враховує такі суто «екологічні» параметри, як: коефіцієнт забруднення земельної ділянки, що характеризує кількість забруднюючої речовини в об'ємі забрудненої землі залежно від глибини просочування; коефіцієнт небезпечності забруднюючої речовини; коефіцієнт еколого-господарського значення земель. Далі ж у згаданій Методиці докладно розкривається порядок визначення такого показника, як коефіцієнт забруднення землі, на встановлення якого впливають об'єм забруднюючої речовини; її маса та відносна густина; товща земельного шару, що є розмірною одиницею для розрахунку витрат на ліквідацію забруднення залежно від глибини просочування і дорівнює 0,2 м; площа забрудненої земельної ділянки; індекс поправки до витрат на ліквідацію забруднення залежно від глибини просочування забруднюючої речовини. Подібним чином небезпечність забруднюючих речовин врахована й у інших подібних методиках.

Дослідивши зазначені показники, які впливають на визначення розміру майнової шкоди від забруднення природних ресурсів, можна помітити, що вони багато в чому корелюються з перерахованими у п. п. 6–8 ст. 3 Директиви (ЄС) 2024/1203 елементами, які імперативно визначені як такі, що мають враховуватися під час встановлення того, чи є шкода значною і чи може відповідне діяння завдати шкоди якості повітря чи ґрунту, якості чи стану води або екосистемі, тваринам чи рослинам. Це базовий стан ураженого середовища; чи є шкода довгостроковою, середньостроковою чи короткостроковою; розмір збитку; оборотність пошкодження; ступінь, до якого нормативний поріг, значення або інший обов'язковий параметр було перевищено; чи класифікується матеріал або речовина як небезпечна, ризикована або іншим чином зазначена як шкідлива для довкілля чи здоров'я людини; кількість уражених діянням екземплярів; статус збереження відповідних видів фауни чи флори; витрати на відновлення довкілля, де можна оцінити ці витрати.

Отже, чи не найбільш об'єктивним і (що не менш важливо) формалізованим вираженням екологічної небезпечності посягань на довкілля є встановлений відповідно до певних методик показник майнової шкоди, який через це і має фігурувати у відповідних кримінально-правових нормах як криміноутворювальна ознака. Такий крок, зокрема, дасть змогу виконати передбачену Директивою (ЄС) 2024/1203 вимогу стосовно того, що держави-члени відповідно до свого національного законодавства повинні чітко визначити сферу адміністративного

та кримінального правопорушення стосовно екологічних правопорушень (п. 46 Преамбули).

Директива (ЄС) 2024/1203, як уже відзначалось, вимагає криміналізувати вчинене у порушення заборони, викладеної у ст. 3 Регламенту (ЄС) 2023/1115, розміщення або надання на ринку Союзу або експорт з ринку Союзу згаданих товарів або продуктів, пов'язаних з вирубкою чи деградацією лісів. Цілком очевидно, що закріплення обґрунтованих якісних та/або кількісних криміноутворювальних ознак згаданого делікту вимагатиме неабияких нормотворчих зусиль. Зокрема, у п. 20 Преамбули Директиви (ЄС) 2024/1203 зазначається, що під час оцінювання того, чи є кількість відповідного продукту або товару незначною, держави-члени можуть брати до уваги, наприклад, кількість відповідного товару чи продукту, виражену в масі нетто або, якщо застосовано, в об'ємі чи кількості одиниць, або масштаб діяльності, про який йдеться, кількісно незначний. Далі відзначається, що для цілей цієї оцінки держави-члени можуть також брати до уваги (якщо доцільно) інші елементи, зазначені в Директиві щодо певних правопорушень, зокрема статус збереження відповідних видів або витрати на відновлення довкілля.

На нашу думку, аби запобігти характерній для багатьох норм КК України (зокрема, присвячених кримінально-правовій охороні лісу ст. ст. 201-2 та 246) довільності криміноутворювальних показників, останні мають: 1) розроблятися вузькопрофільними фахівцями і бути закріплені не в кримінальному, а в регулятивному законодавстві; 2) максимально враховувати специфіку кожного з названих у Директиві (ЄС) 2024/1203 предметів (олійної пальми, сої, деревини, какао, кави, великої рогатої худоби, каучуку) з урахуванням рекомендацій, викладених у цьому акті. Лише за дотримання таких умов можна сподіватись на те, що відповідні показники потенційного кримінального закону будуть соціально обґрунтованими.

Висновки. З огляду на імперативний характер приписів Директиви (ЄС) 2024/1203 та євроінтеграційні прагнення України вітчизняному законодавцю доведеться відійти від усталених канонів нормотворчості щодо побудови заборонних норм Особливої частини кримінального закону з бланкетними диспозиціями, *de lege ferenda* прямо вказуючи на те, що порушення приписів відповідних регламентів ЄС є кримінально караними діяннями. За таких обставин слід схвально оцінити відбиті у проекті КК підходи до криміналізації незаконних дій з небезпечними для довкілля речовинами та інвазивним чужорідним біологічним видом. Водночас проєкт КК має передбачити караність забруднення довкілля й іонізуючим випромінюванням, а також імпорту, експорту і використання озоноруйнівних речовин, сумішей та виробів, які їх містять.

Диспозиція ст. 286 КК України «Незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини», яка в його системі Особливої частини поки що перебуває не на своєму («екологічному») місці, потребує розширення у зв'язку з вимогами Директиви (ЄС) 2024/1203. Сучасний підхід до криміналізації поводження з відходами чи вторинною сировиною втілений у відповідних статтях проєкту КК, які водночас мають бути розширені за рахунок вказівки на такий варіативний різновид цього поводження, як транспортування.

КК України, який не передбачає диференціацію відповідальності за умисні та необережні прояви забруднення довкілля, не узгоджується з Директивою (ЄС) 2024/1203. Натомість така схвальна диференціація

спостерігається у проєкті КК (щоправда, лише щодо заподіяння тяжкої шкоди, а тому має бути поширена на заподіяння будь-якої шкоди довкіллю).

І чинне, і проєктоване кримінальне законодавство України не потребує змін, які випливають зі змісту Директиви (ЄС) 2024/1203, щодо визнання кримінально протиправним пасивного забруднення довкілля, а також «регулятивної» незаконності такої поведінки.

Імплементация Україною Директиви (ЄС) 2024/1203 вчергове актуалізує питання про (не)доцільність побудови частини кримінальних правопорушень проти довкілля як деліктів створення небезпеки. З огляду на авторське критичне ставлення до них і водночас на те, що Директива (ЄС) 2024/1203 вимагає враховувати небезпечність відходів під час криміналізації незаконного поводження з такими предметами, розробникам проєкту КК пропонується розглянути можливість визнання кримінально караним незаконного поводження з небезпечними відходами або вторинною

сировиною незалежно від їхнього розміру і наслідків цих діянь (формальний склад).

Найбільш об'єктивним і формалізованим вираженням екологічної небезпечності забруднення різних елементів довкілля є підстави визнати встановлений відповідно до певних методик показник майнової шкоди, який має фігурувати у нормах потенційного кримінального закону як криміноутворювальна ознака, що дасть змогу виконати директивну вимогу стосовно розмежування кримінально- та адміністративно-караних порушень екологічного законодавства.

Вже з проведеного аналізу положень Директиви (ЄС) 2024/1203 стає зрозумілим той колосальний обсяг кропіткої і фахової законотворчої роботи, яка має бути проведена Україною для адекватного сприйняття новітніх європейських стандартів з питань кримінально-правової охорони довкілля. Теоретичному обґрунтуванню цієї законотворчості мають бути присвячені подальші наукові розвідки.

Список використаних джерел

1. Екологічна політика та технічне регулювання Європейського Союзу [Електронний ресурс]: навч. посіб. / І. Якименко, О. Салавор, Є. Шаповалов. Київ: НУХТ, 2022. 157 с. URL: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/0bd60416-0814-42b9-b33c-7bb4c08c56bd/EU_Environmental_Policy_Textbook_Kyiv_NUFT_2022_Final.pdf (дата звернення: 25.05.2025).
2. Rafael Sanchez-Sevilla, Javier Cuairán García. La revaluación del compliance medioambiental a la luz de la reciente Directiva (UE) 2024/1203. URL: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=9612050> (дата звернення: 25.05.2025).
3. Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law (Text with EEA relevance). Retrieved from. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0099> (дата звернення: 25.05.2025).
4. Directive (EU) 2024/1203 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 on the protection of the environment through criminal law and replacing Directives 2008/99/EC and 2009/123/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1203> (дата звернення: 25.05.2025).
5. Задоя К. Основи європейського кримінального права: навч. посібник. Одеса: Фенікс, 2024. 828 с.
6. Фідря Ю. Досвід Польщі у сфері кримінально-правової охорони довкілля. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 437–440. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-1/100>.
7. Directiva (UE) 2024/1203 relativa a la protección del medio ambiente mediante el Derecho penal. URL: <https://www.pactomundial.org/leyes-directivas-normativas-sostenibilidad/directiva-ue-2024-1203-relativa-a-la-proteccion-del-medio-ambiente-mediante-el-derecho-penal> (дата звернення: 25.05.2025).
8. Тимофєєва Л. Кримінальні правопорушення проти довкілля: пропорційність в контексті апроксимації актів Європейського Союзу. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2024. № 2. С. 260–284.
9. Кримінальний кодекс України. Контрольний текст проєкту (станом на 02.04.2025 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/04/03/00-kontrolnyj-proyekt-kk-02-04-2025.pdf> (дата звернення: 25.05.2025).
10. Деревина & дрова: деякі вади імплементації права ЄС. URL: <https://pravo.org.ua/analytical-materials/shhotyzhnevyyj-analiz-30-zhovtnya-05-lystopada-2024-roku> (дата звернення: 25.05.2025).
11. Raffaella Ferrandino. Directive 2024/1203: une nouvelle offensive européenne contre la criminalité environnementale. URL: <https://www.krieger-avocats.lu/blog/blog-detail.html?blogidarticle=533&blogidcatsideback=14&blogstartmonth=10&blogmonthback=-1> (дата звернення: 25.05.2025).
12. Дудоров О., Мовчан Р. Про напрями вдосконалення механізму кримінально-правової охорони довкілля (на замітку розробникам нового Кримінального кодексу України). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 1. С. 92–125. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2020.13.204733>.
13. Дудоров О., Мовчан Р. Земельні злочини екологічної спрямованості: від деліктів створення небезпеки до оптимальної законодавчої моделі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 120–130. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-1/29>.
14. Мовчан Р. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері земельних відносин: законодавство, доктрина, практика: монографія / передмова О. Дудорова. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 1152 с.

References

1. Ekolohichna polityka ta tekhnichne rehuliuвання Yevropeiskoho Soiuzu: navch. posib. (2022). [Environmental policy and technical regulation of the European Union]. I. Yakymenko, O. Salavor, Ye. Shapovalov. Retrieved from: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/0bd60416-0814-42b9-b33c-7bb4c08c56bd/EU_Environmental_Policy_Textbook_Kyiv_NUFT_2022_Final.pdf [in Ukrainian].
2. Sanchez-Sevilla, R., & García, J. C. (2024). La revaluación del compliance medioambiental a la luz de la reciente Directiva (UE) 2024/1203 [The revaluation of environmental compliance in light of the recent Directive (EU) 2024/1203]. Retrieved from: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=9612050> [in Spanish].

3. Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law (Text with EEA relevance). Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0099> [in English].
4. Directive (EU) 2024/1203 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 on the protection of the environment through criminal law and replacing Directives 2008/99/EC and 2009/123/EC. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1203> [in English].
5. Zadoia, K. (2024). *Osnovy yevropeiskoho kryminalnoho prava: navch. posibnyk [Fundamentals of European criminal law: textbook]*. Odesa: Feniks. 828 s. [in Ukrainian].
6. Fidria, Yu. (2025). Dosvid Polshchi u sferi kryminalno-pravovoi okhorony dovkillia [Polish experience in the field of criminal environmental protection]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*, 1, 437–440 [in Ukrainian].
7. Directiva (UE) 2024/1203 relativa a la proteccion del medio ambiente mediante el Derecho penal [Directive (EU) 2024/1203 on the protection of the environment through criminal law]. Retrieved from: <https://www.pactomundial.org/leyes-directivas-normativas-sostenibilidad/directiva-ue-2024-1203-relativa-a-la-proteccion-del-medio-ambiente-mediante-el-derecho-penal> [in Spanish].
8. Timofieieva, L. (2024). Kryminalni pravoporushennia proty dovkillia : proportsiinist v konteksti aproksymatsii aktiv Yevropeiskoho Soiuzu [Criminal offences against the environment: proportionality in the context of approximation of European Union acts]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*, 2, 260–284 [in Ukrainian].
9. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Kontrolnyi tekst proiektu (stanom na 02.04.2025 roku) [Criminal Code of Ukraine. Control text of the draft (as of 02.04.2025)]. Retrieved from: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/04/03/00-kontrolnyj-proyekt-kk-02-04-2025.pdf> [in Ukrainian].
10. Derevyina & drova: deiaki vady implementatsii prava YeS [Wood & firewood: some shortcomings in the implementation of EU law]. Retrieved from: <https://pravo.org.ua/analytical-materials/shhotyzhnevyy-analiz-30-zhovtnya-05-lystopada-2024-roku/> [in Ukrainian].
11. Ferrandino, R. (2024). Directive 2024/1203: une nouvelle offensive européenne contre la criminalité environnementale [Directive 2024/1203: a new European offensive against environmental crime]. Retrieved from: <https://www.krieger-avocats.lu/blog/blog-detail.html?blogidarticle=533&blogidcatsideback=14&blogstartmonth=10&blogmonthback=-1> [in Spanish].
12. Dudorov, O., & Movchan, R. (2020). Pro napriamy vdoskonalennia mekhanizmu kryminalno-pravovoi okhorony dovkillia (na zamitku rozrobnykam novoho Kryminalnoho kodeksu Ukrainy) [On the directions of improving the mechanism of criminal-legal environmental protection (for the note of the developers of the new Criminal Code of Ukraine)]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*, 1, 92–125 [in Ukrainian].
13. Dudorov, O., & Movchan, R. (2020). Zemelni zlochyny ekolohichnoi spriamovanosti: vid deliktiv stvorennia nebezpeky do optymalnoi zakonodavchoi modeli [Land crimes of an ecological nature: from torts of creating danger to the optimal legislative model]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*, 1, 120–130 [in Ukrainian].
14. Movchan, R. (2020). *Kryminalna vidpovidalnist za zlochyny u sferi zemelnykh vidnosyn: zakonodavstvo, doktryna, praktyka: monohrafiia [Criminal liability for crimes in the field of land relations: legislation, doctrine, practice: monograph]*. Vinnytsia: TOV “Tvory”. 1152 s. [in Ukrainian].

Dudorov Oleksandr,

Doctor of Law, Professor,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Professor at the Department Criminal Law policy and Criminal Law
Educational and Scientific Institute of Law
(Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4860-0681>

Movchan Roman,

Doctor of Law, Professor,
Professor at the Department of Constitutional,
International and Criminal Law
(Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

PROBLEMS OF CRIMINALIZATION OF ENVIRONMENTAL OFFENSES IN THE CONTEXT OF THE EU ACQUIS

The article is devoted to determining the prospects for the implementation of Directive (EU) 2024/1203 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 on the protection of the environment through criminal law, which replaces Directives 2008/99/EC and 2009/123/EC (hereinafter referred to as the Directive), into the criminal legislation of Ukraine in terms of criminalizing environmental offences. A comparative analysis of the provisions of this new international legal act, the current Criminal Code of Ukraine and the draft new Criminal Code of Ukraine, which deal with environmental pollution, has been carried out.

It is established that, given the imperative nature of the provisions of the Directive and Ukraine's European integration aspirations, the domestic legislator will have to depart from the established canons of rulemaking in terms of constructing prohibitive norms of the Special Part of the Criminal Code with blanket provisions, de lege ferenda directly indicating that violations of the provisions of the relevant EU regulations are criminally punishable acts. It is proven that the draft Criminal Code of Ukraine should provide for the punishment of environmental pollution and ionizing radiation, as well as the import, export and use of ozone-depleting substances, mixtures and products containing them. Also, its relevant articles should be expanded by indicating such a variable type of waste or secondary raw material management as transportation.

The provisions of the Criminal Code of Ukraine, which do not provide for the differentiation of liability for intentional and negligent manifestations of environmental pollution, which are not consistent with the Directive, are critically assessed. At the same time, it is shown that both the current and the projected criminal legislation of Ukraine do not require changes arising from the Directive in terms of recognizing passive environmental pollution as criminally unlawful, as well as the "regulatory" illegality of such behavior. It is argued that the most objective and at the same time formalized expression of the environmental danger of pollution of various elements of the environment is the basis for recognizing the property damage indicator established in accordance with certain methods, which should appear in the relevant criminal law norms as a criminal offense, which, among other things, will make it possible to fulfill the directive requirement regarding the distinction between criminal and administratively punishable violations of environmental legislation.

Key words: criminal offenses against the environment, criminalization, European criminal law, pollution, waste, hazardous substances, torts of creating danger.

Надіслано до редколегії 30.05.2025